

УДК 339.91

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В ЗАЙНЯТОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Калініна С.П., д.е.н., Донецький національний університет м Донецьк

Калініна С. П. Деякі аспекти структурних зрушень в зайнятості Європейського союзу. У статті проаналізовано структуру зайнятості країн Європейського союзу, розглянуто тенденції розвитку українського ринку праці. Досліджено перспективи реалізації євроінтеграційної політики України з урахуванням структурних зрушень, що відбуваються на ринку праці Євросоюзу.

Калинина С. П. Некоторые аспекты структурных сдвигов в занятости Европейского союза. В статье проанализирована структура занятости стран Европейского союза, рассмотрены тенденции развития украинского рынка труда. Исследованы перспективы реализации евроинтеграционной политики Украины с учетом структурных сдвигов, происходящих на рынке труда Евросоюза.

Kalinina S. Some Aspects of the Structural Changes in the Employment of the European Union. The paper analyzes the structure of employment in the European Union, examines the trend of development of Ukrainian labor market and explores the prospects of Ukraine's European integration policy in view of the structural changes taking place in the EU labor market.

Постановка проблеми. Сучасні умови світогосподарського розвитку зумовлюють необхідність дослідження закономірностей та чинників ефективної взаємодії країн, окремих регіонів та організацій.

Розвиток інтеграційних процесів і світовій економіці та поглиблення взаємозалежності соціально-економічного розвитку країн активізують дії державних інституцій з використання передового зарубіжного досвіду щодо забезпечення стабільного становища національних соціально-економічних систем та забезпечення сталого розвитку країн. [3, с 8]

Виходячи з євроінтеграційних спрямувань України, особливого значення набуває дослідження різних аспектів соціальної політики ЄС, дуже близької до цілей регіональної політики об'єднання в частині подолання економічних і соціальних дисбалансів в Союзі, координації дій з метою зближення соціальних умов спільноти. Найхарактернішими рисами ЄС протягом десятиліть біли помірний приріст населення, збільшення тривалості життя та зменшення тривалості робочого дня, істотне поширення обов'язкової освіти та значне залучення жінок до економічної діяльності. Окрім викладених загальних феноменів, сталися певні зміни й всередині самих галузей, що викликало певні структурні зрушення в зайнятості. [3, с. 91]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку євроінтеграційної політики України розглядали в своїх працях відомі українські вчені Д.Луцькянєнко, Ю.Макогон, А.Поручник, Є.Савельєв, А.Мокій та ін. Дослідженням зарубіжного досвіду регулювання ринку праці присвячено праці А.Колота, Е.Лібанової, Н.Луцькянєнко, В.Петюха та ін.

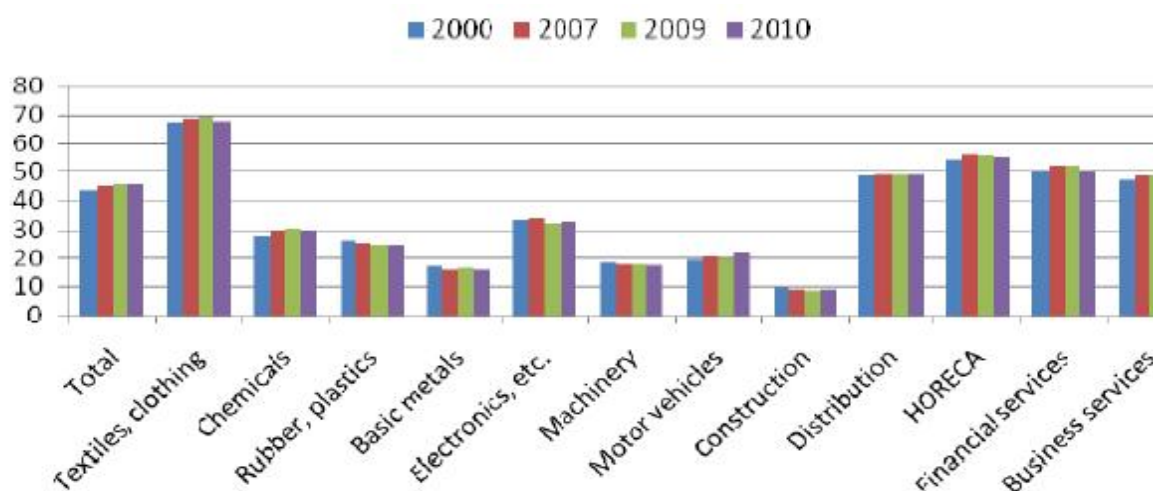
Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одночасно праці зазначених та інших вчених носять здебільшого зальний характер, що зумовлює необхідність проведення досліджень щодо визначення орієнтирів включення України до Європейського Союзу за окремими соціально-економічними напрямками.

Метою даної статті є дослідження деяких аспектів структурних зрушень в зайнятості населення Євросоюзу з метою їх урахування в рамках євроінтеграційної політики України.

Виклад основного матеріалу. Євроінтеграційна політика України має на меті формування передумов для вступу країни до Європейського Союзу. Як відомо, держава вважається здатною до включення до євроінтеграційних процесів, якщо вона відповідає копенгагенським критеріям, які виступають орієнтирами у здійсненні відповідних перетворень в рамках політики зближення з ЄС будь-якої країни. Безумовно, вказані критерії мають рамковий та доволі схематичний характер, і не враховують особливості соціально-економічного розвитку держав. Тим не менш, тенденції розвитку соціально-економічних процесів і явищ на території ЄС виступають орієнтирами цільової державної політики та інформують щодо необхідності врахування в положеннях останньої тих процесів і явищ, з якими неминуче зіштовхнеться та чи інша країна, реформуючи національну політику відповідно до вищезазначених критеріїв, зокрема в частині структурних зрушень на ринку праці.

Як свідчать дані рис.1, в структурі зайнятості більшості галузей в Європейському Союзі спостерігається переважання праці чоловіків. Так, у металургійній і машинобудівній галузях на них припадає більше ніж 80% від загальної кількості зайнятих в ЄС; у галузі з виробництва гуми і пластмас - 75%; в хімічній промисловості - 70%; в галузі електроніки - 67%. Лише в текстильній промисловості жінки становлять більшу частину робочої сили, на них припадає біля двох третин в структурі зайнятості (табл. 1).

У будівництві чоловіки мають більшу питому вагу (90% зайнятих), ніж в галузях обробної промисловості. Сектори послуг мають більш рівномірну частку зайнятих чоловіків і жінок. Жінки становлять майже половину робочої сили в галузі дистрибуції, трохи більше - в роздрібній торгівлі і бізнес-послугах.

Note: EU-27 excludes Poland

Source: European Labour Force Survey

Рис.1. Частка жінок в структурі зайнятості в ЄС за окремими галузями і секторами, %

Вищевикладені пропорції змінюються у зв'язку зі зміною територіальної структури ЄС. Особливо рельєфно ці зміни проявились при переході від ЄС-12 до ЄС-15. Так, в галузі електроніки в ЄС-12 жінки становили майже половину зайнятих (на збиральних лініях), на відміну від 30% в ЄС-15; в автомобілебудуванні – 40% від всіх зайнятих у порівнянні з 20% зайнятих в ЄС-15. Дещо іншою є ситуація в текстильній промисловості – 80% в ЄС-12, у порівнянні з 60% в ЄС-15.

Можна впевнено стверджувати, що у таких галузях, як хімічна, автомобільна, текстильна промисловість, частка жінок значно збільшилась до настання рецесії - за період 2000-2007 рр. В трьох галузях обробної промисловості (гума і пластмаси, чорні метали і машини), а також в будівництві, за той же період (2000-2007 рр.) питома вага жінок значно зменшилась. Відмінною є ситуація в електроніці, де переважання питокої ваги жінок в загальній кількості зайнятих в ЄС-12 до рецесії змінилось на протилежну в країнах ЄС-15. На відміну від промисловості, спостерігається чітка тенденція до збільшення питокої ваги жінок в сфері послуг в ЄС-15, дана тенденція є не такою вираженою для ЄС-12, де частка робочих місць, на яких зайняті жінки, знизилась за період 2000-2007 рр., особливо в сфері дистрибуції та фінансових послуг.

Таблиця 1

Частка жінок в структурі зайнятості в ЄС за окремими галузями і секторами

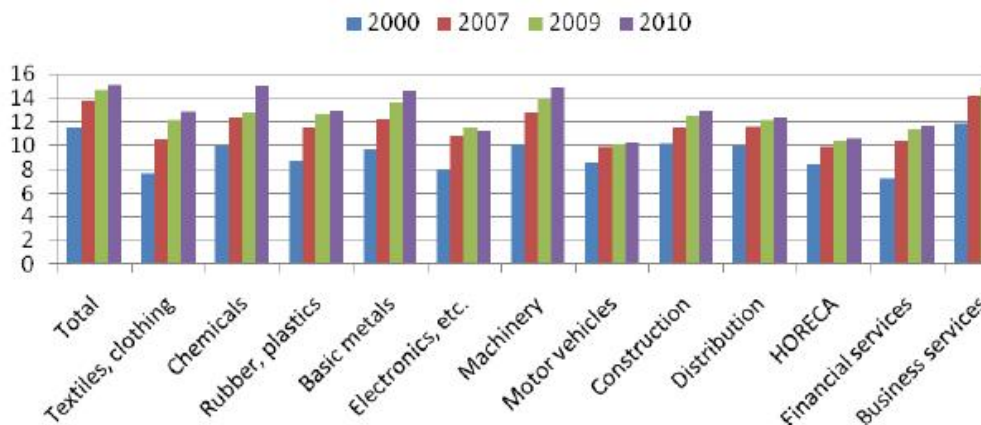
EU-27	2000	2007	2009	2010	2000-07	2007-10
	% Total employed				Percentage point change	
Total	43.2	44.5	45.3	45.4	1.4	0.9
Textiles, clothing	67.2	68.4	69.4	67.4	1.2	-1.0
Chemicals	27.4	29.7	30.2	29.9	2.3	0.3
Rubber, plastics	26.4	25.2	24.6	24.6	-1.2	-0.6
Basic metals	17.1	16.1	16.5	15.9	-1.0	-0.2
Electronics, etc.	33.7	33.8	32.0	32.6	0.1	-1.2
Machinery	18.2	18.0	18.0	17.4	-0.2	-0.7
Motor vehicles	19.1	21.2	19.9	22.1	2.1	0.9
Construction	9.5	9.0	8.9	9.0	-0.6	0.0
Distribution	48.1	48.7	48.8	48.7	0.6	0.0
HORECA	53.8	55.5	55.3	54.5	1.7	-1.0
Financial services	49.7	51.3	51.4	49.8	1.7	-1.5
Business services	46.7	48.1	48.1	47.9	1.4	-0.2

Note: EU-27 excludes Poland

Source: European Labour Force Survey

Щодо вікового складу зайнятого населення Європи, характерними є зміни у старшій віковій групі. Так при незмінних середніх значеннях частки зайнятих у всіх вікових групах у галузях промисловості як в ЄС-12 і ЄС-15, так і в ЄС-27, спостерігається деяке зменшення зайнятих у віці від 55 років і старше, які становлять більшу частину зайнятих в хімічній промисловості і меншу - на транспорті. Вказана тенденція особливо є характерною для ЄС-12, де в середньому працівники у віці 55 років і старше складають лише біля 7% робочої сили в промисловості (11% - в ЄС-15).

По ЄС в цілому (ЄС-27) частка робочих місць, зайнятих працівниками у віці 55 років і старше, характеризується тенденцією до зростання – більше ніж на 2% за 7 років (рис.2), що частково відображає демографічні тенденції (старіння населення), а частково – прагнення осіб старшого віку працювати далі. Дана тенденція є більш вираженою для промисловості, ніж для сфери послуг. Так, частка літніх працівників збільшилась на 2-3% у середньому за період 2000-2007 рр. у всіх галузях обробної промисловості, за виключенням автомобільної (де зростання становило біля 1%). Це збільшення було особливо помітним в ЄС-12, де воно становило в середньому 4-5% в текстильній промисловості, хімічній промисловості та виробництві гуми і пластмас, і 6-7% у виробництві чорних металів і машинобудуванні, але меншим, ніж в автомобільній галузі і електроніці («більш нові» галузі) на 2-3%. Одночасно внаслідок збільшення питомої ваги працівників старших вікових груп рівень безробіття серед молоді у віці до 25 років становив на початок 2011 р. 21% в Єврозоні і 22% в ЄС.

Note: EU-27 excludes Poland

Source: European Labour Force Survey

Рис. 2. Частка працівників у віці 55 років і старше в ЄС за окремими галузями і секторами, %.

Наступною характерною тенденцією в структурі зайнятості в ЄС є розподіл зайнятих за рівнем освіти. Впродовж 2000 р., 2007 р. та 2010 р. спостерігається чітка тенденція до зміни частки зайнятих за рівнем освіти в залежності від рівня складності товару, що випускається, або послуги, що надається. Так, відносно невеликою є частка осіб з вищою освітою, зайнятих в текстильній промисловості, дещо більшим значення даного показника є в готельному та ресторанному бізнесі, будівництві, виробництві чорних металів, гуми і пластмас, в сфері дистрибуції. Значно вищою є частка працівників з вищою освітою в електроніці, автомобільній промисловості та машинобудуванні, в хімічній промисловості, а також в сфері фінансових та бізнес-послуг (рис.3). Як свідчать дані рис.3, за період рецесії 2007-2010 рр., частка працівників з вищою освітою збільшилась в країнах ЄС за всіма секторами економіки.

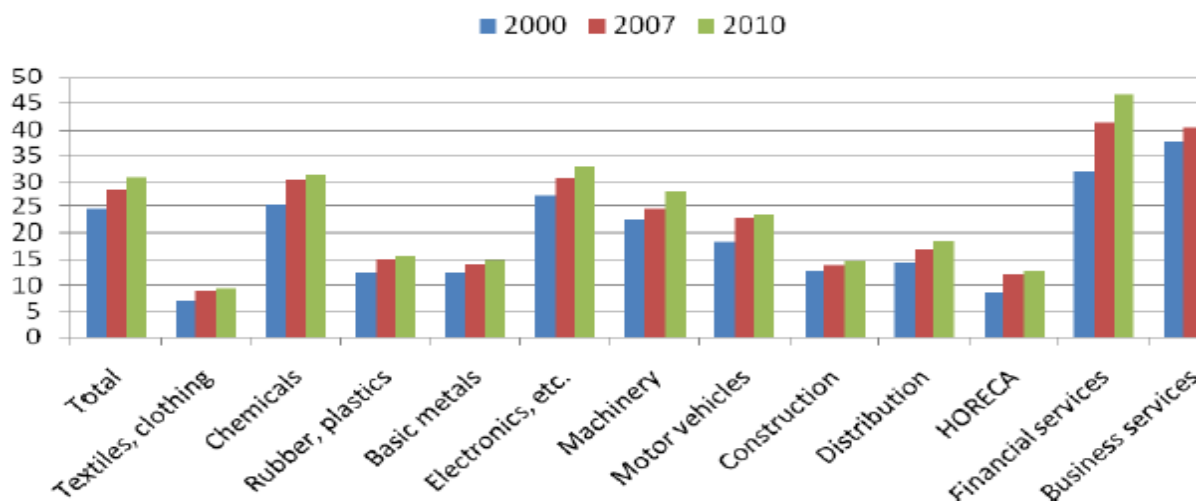

Рис.3. Частка працівників з вищою освітою в ЄС за окремими галузями і секторами, %.

Частка зайнятих з повною середньою освітою збільшилась у 9 з 12 представлених секторів (рис.4) (за виключенням машинобудування, фінансових та бізнес-послуг).

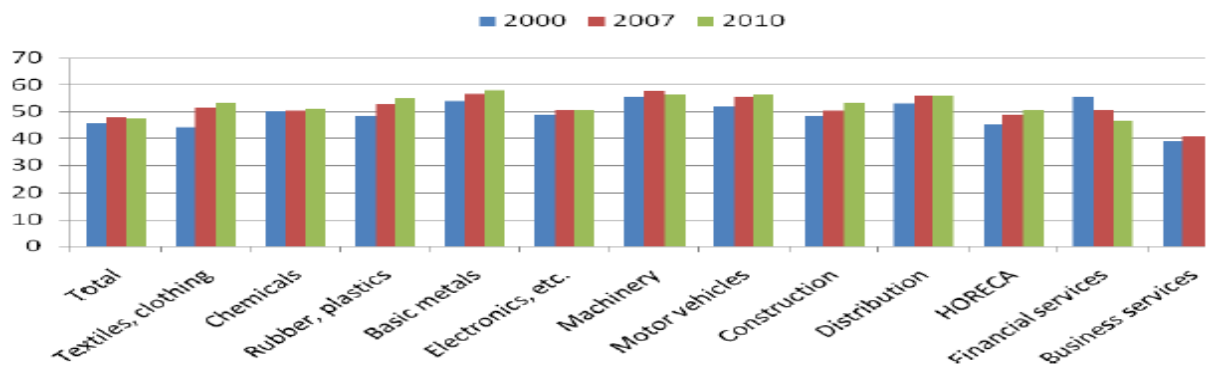

Рис.4. Частка працівників з середньою освітою в ЄС за окремими галузями і секторами, %.

При цьому якщо внаслідок впливу кризи загалом в економіці ЄС спостерігалась тенденція до скорочення питомої ваги працівників з вищою освітою, перш за все, в обробній промисловості і будівництві (як і питомої ваги жінок серед зайнятих), то в посткризовий період, навпаки, зменшувалась частка працівників з базовою освітою як в економіці загалом, так і у всіх без винятка секторах і галузях економіки.

Щодо України, загальноприйняті у світовій практиці показники інтелектуального, освітнього та кваліфікаційно-фахового рівня свідчать про їх доволі високий рівень, який в цілому відповідає стандартам розвинутих країн світу та може слугувати запорукою належності нашої країни до групи цивілізованих держав. Зокрема, кадровий потенціал України характеризується доволі значною часткою осіб у загальній чисельності населення (насамперед, за напрямком природничо-математичних наук, за якою вона належить до першої десятки країн світу), у рейтингу країн за чисельністю сертифікованих програмістів Україна на сьогодні належить до першої п'ятірки, а за інтелектом нації, згідно рейтингу ЮНЕСКО, їй також належить достатньо високе місце – 23-тє (для порівняння – Росія посідає 27 місце, США – 13-тє). [6, с. 367-368]

Одночасно негативною тенденцією розвитку ринку праці України є істотне погіршення структури зайнятості населення, що супроводжується втратою кадрового потенціалу національної економіки. Так, рівень і якість зайнятості населення традиційно розглядається міжнародними організаціями як один з основних критеріїв конкурентоспроможності країни поряд з рівнем освіти, доходу, демографічними показниками тощо. Аналіз загальної структури зайнятості дозволяє зробити висновок про її невідповідність міжнародним критеріям конкурентоспроможності та інноваційним пріоритетам розвитку національної економіки. [9, с. 22]

Висновки і пропозиції. Галузева структура зайнятості економічно активного населення України відображає «консервацію» в нашій країні адекватного потребам індустріального суспільства типу зайнятості. З урахуванням збереження загального низького рівня продуктивності праці в базових галузях народного господарства вказаний тип зайнятості входить у гостру суперечність, по-перше, із загальним високим освітнім та професійно-кваліфікаційним рівнем українських кадрів, загрожуючи деградацією накопиченого інтелектуального потенціалу держави, що призводить до відтоку кваліфікованих кадрів за кордон [6, с. 376], а по-друге, із структурними тенденціями розвитку загальноєвропейського ринку праці та ринку праці ЄС, що ускладнює формування організаційно-економічного підґрунтя реалізації євро інтеграційних спрямувань України і вимагає подальших досліджень у даному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Аверкиев О. Евросоюз: последний отчет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.speculant.ru/>
2. Безработные женщины в Европейском Союзе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.czclub.ru>
3. Євроекономічна інтеграція України / Л.І.Михайлова, Н.В.Волченко, Т.О.Зінчук, С.М.Кваша. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 136с.
4. В ЕС чаще всего увольняют молодых [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moneytimes.ru>
5. Гендерная дискриминации на рынке труда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://demoscope.ru>
6. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: монографія / Д.Г.Лукьяненко, А.М.Поручник, А.М.Колот та ін.; за заг. ред.. Д.Г.Лукьяненка та А.М.Поручника. – К.: КНЕУ, 2008. – 420с.
7. Европейская социальная хартия: Справочник: Пер. с фр. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 264с.
8. Европейський соціально-економічний комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.esc.eu.int>
9. Кочура І. Продуктивна зайнятість в контексті забезпечення людського розвитку і економічного зростання / І.Кочура // Україна: аспекти праці. – 2005. - №6.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, структура зайнятості Європейського союзу, євроінтеграційна політика, економічне зростання .

Ключевые слова: рынок труда, занятость, структура занятости Европейского союза, евроинтеграционная политика, экономический рост.

Key words: labor market, employment, structure of employment of the European union, eurointegration policy, economic growth.